

**Araştırma / Original article****Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması****Figen YARDIMCI,<sup>1</sup> Zümrüt BAŞBAKKAL<sup>2</sup>****ÖZET**

**Amaç:** Öz-yeterlilik bireyin gelecekte karşılaşılabileceği güç durumların üstesinden gelmede ne derecede başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkındaki yargısı, inancıdır. Öz-yeterlilik, insan davranışının önemli güdeleyicilerinden biri olarak çocuk ve ergenin ruh sağlığında önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin fiziksel, duygusal ve akademik başarı davranışları konusundaki öz-yeterlilik algılarını ölçmek amacıyla 'Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması, Türk öğrenciler için geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. **Yöntem:** Bu araştırma 177 ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencisiyle yürütülmüştür. Örneklem kapsamına 11-14 yaş grubunda olan, herhangi bir kronik hastalığı bulunmayan, çalışmaya katılmaya istekli olan öğrenciler alınmıştır. Araştırmada veri toplama amacı ile 'Öğrencilere Yönelik Bilgi Formu' ve 'Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği' kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlilik çalışması için dil ve içerik geçerliği incelenmiştir. Ölçeğin güvenilirlik çalışması amacı ile iç tutarlılık için Cronbach alfa katsayısı, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ve yarıya bölme güvenilirlik katsayısı (split half) hesaplanmıştır. **Bulgular:** Faktörler için Cronbach alfa katsayıları 0.71-0.94 arasında bulunmuştur. Tüm ölçek için Cronbach alfa katsayısı 0.86, test-tekrar test katsayısı 0.66 olarak bulunmuştur. Faktör analizine göre, ölçek koruyucu sağlık, kişilerarası ilişkiler, madde bağımlılığı potansiyeli ve akademik başarı olmak üzere dört faktörden oluşmuştur. **Sonuç:** Sağlıklı ergenlerin fiziksel, duygusal ve akademik başarı davranışları hakkında algıladıkları öz-yeterliliği ölçen 'Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği' psikometrik ölçümlerin sonucunda Türk toplumu için geçerli ve güvenilir bulunmuştur. Ölçek, ergenlerde öz-yeterlilik algısının değerlendirilmesine yardımcı olacaktır. (*Anadolu Psikiyatri Derg* 2010; 11:321-326).

**Anahtar sözcükler:** Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği, öz-yeterlilik, ergenlik, geçerlilik, güvenilirlik

## A study of validity and reliability of Middle School Self-Efficacy Scale

**ABSTRACT**

**Objective:** Self-efficacy is the belief in one's capabilities to overcome the future difficulties one might face. Self-efficacy, a significant motivation of human behavior, has an important place in mental health of the child and the adolescent. Middle School Self-Efficacy Scale is used to measure the self-efficacy of middle school students in physical, emotional and academic success behaviors. This study is aimed at determining the validity and reliability of Middle School Self-Efficacy Scale for Turkish students and adapts it to Turkish. **Methods:** The study was carried out on 177 primary school students from 6, 7 and 8<sup>th</sup> grades. Students were sampled among those who were 11 to 14, free of any chronic diseases and eager to participate in the study. 'Student Information Form' and 'Middle School Self-Efficacy Scale' were used to obtain data. To study the validity of the scale, validity of language and content was examined. To study the reliability of the scale and internal consistency, Cronbach's alpha coefficient, test retest reliability coefficient and split half coefficient were calculated. **Findings:** Cronbach's alpha coefficients for subscales were between 0.71 and 0.94. Cronbach's alpha coefficient for the full scale was 0.86. Test retest reliability coefficient of the scale was 0.66. According to factor analysis, scale consisted of four

<sup>1</sup> Ph.D., <sup>2</sup> Doç.Dr., Ege Üniv. Hemşirelik Yüksekokulu, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD, Bornova/İzmir

**Yazışma adresi/Address for correspondence:**

Dr. Figen YARDIMCI, 116/2 Sok. No:11, B Blok D: 7 35043 Bornova-İZMİR

**E-mail:** fkyardimci@mynet.com

**Geliş tarihi:** 02.01.2010, **Kabul tarihi:** 01.08.2010

*subscales: preventive health, inter-personal relations, potential of substance abuse and academic success. Results: The results of psychometric measures showed that 'Middle School Self-Efficacy Scale', used to measure self-efficacy of healthy adolescents in terms of their perception of physical, emotional and academic success behaviors, is valid and reliable for Turkish society. The scale will help to assess the perception of self-efficacy in adolescents. (Anatolian Journal of Psychiatry 2010; 11:321-326)*

**Key words:** Middle School Self-Efficacy Scale, self-efficacy, adolescent, validity, reliability

## GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde gençlerin sağlığını korumaya, gençlerdeki sorunları saptamaya ve bunlara müdahale etmeye yönelik hizmetler her geçen gün gelişirken, gelişmekte olan ülkelerde bu hizmetlere henüz gereken önem verilmemektedir. Ergenlik döneminin diğer çocukluk dönemlerine göre hastalık ve ölüm hızının en düşük olduğu dönem olması nedeni ile ülkemizde de geleneksel yaklaşımla, hastalık ve ölümün daha sık gözlemlendiği diğer çocukluk dönemlerinde verilen sağlık hizmeti yoğunlaştırılırken, gençlere verilmesi gereken ve ön planda koruyucu nitelikte olması gereken hizmetler çoğunlukla göz ardı edilmektedir.<sup>1,2</sup>

Ergenlerin sağlığını geliştirmeye yönelik çalışmalar tek bir davranışı değil, sağlığı bozan davranışların tümünü ve tüm ergenleri içine almalıdır. Ergenlerin kendi kendine yeterli, gelişmeye açık, kendini ifade edebilen, sağlıklı bireyler olmalarına destek sağlanmalıdır. Bu amaca yönelik olarak, ergenlerin sağlıklarını geliştirme konusunda daha fazla sorumluluk almaları önemlidir. Ergenlerin, kendi sağlıkları hakkında bilgilenmeleri ve sağlıklarını korumaya yönelik doğru davranış ve tutumlar kazanmalarına yönelik çalışmaların hedeflenmesi sağlıklı bir toplumun oluşturulmasında önemlidir.<sup>3,4</sup> Bu amaca ulaşmada, bireyin davranışları üzerinde davranış sürecini kontrol ederek etkili olan öz-yeterlilik önemli rol oynamaktadır.

Öz-yeterlilik, bireyin gelecekte karşılaşabileceği güç durumların üstesinden gelmede ne derecede başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkındaki yargısı, inancıdır. Bandura'nın davranış üzerine etkili olduğunu düşündüğü temel kavramlardan biri olan öz-yeterlilik, sosyal öğrenme kuramının temel bileşenlerinden biridir. Pender 'Sağlığı Geliştirme Modeli'ni, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramını temel alarak geliştirmiştir. Bu modelde bireyin öz-yeterlilik algısının sağlığı geliştiren davranışların başlatılması ve sürdürülmesinde önemli bir belirleyici olduğu vurgulanmaktadır.

Öz-yeterlilik, bir kimsenin yeterli ve etkili olduğunu hissetmesidir. Algılanan öz-yeterlilik ise,

insanların yaşamlarını etkileyen olaylar üzerinde, etkili olacak performansı ortaya koyabilme yetenekleri hakkındaki inançlarıdır. Öz-yeterlilik inançları kişilerin nasıl hissettiğini, nasıl düşündüğünü, kendilerini nasıl güdülediklerini ve davranışlarını belirler.<sup>5-7</sup>

Sağlık psikologları, Sağlığı Geliştirme Modeli dışında öz-yeterliliğin diğer birçok sağlık davranışı kuramında da önemli bir bileşen olduğunu belirtmiştir. Bireyin öz-yeterlilik algısının davranışı benimseme, davranışa başlama ve değişimi sürdürmede çok önemli bir rol oynadığı, majör bir belirleyici olduğu belirtilmektedir.<sup>8,9</sup>

Sağlık davranışlarını anlamada ve tahmin etmede önemli bir değişken olan öz-yeterliliğin, ergenlerde sağlıklı bir diyetin başlaması ve sürdürülmesinde etkili, düşük yağ oranı içeren yiyecek tüketimi ile ilişkili olduğu belirtilmektedir.<sup>10-12</sup> Öz-yeterlilik ve ergen depresyonu arasında da önemli etkileşim olduğu ve aralarında negatif ilişki olduğu saptanmıştır.<sup>13</sup> Öz-yeterlilik inançlarıyla saldırgan davranışlar arasında doğrudan negatif ilişki olduğu belirtilmektedir.<sup>14</sup> Öz-yeterlilik inançlarının, ergenlerde risk davranışlarının azaltılmasında ve sosyal becerilerin gelişiminde önemli bir ruhsal değişken olarak değerlendirildiği görülmektedir.<sup>14</sup> Cerezo yılında yaptığı çalışmada öz-yeterlilik ve probleme dayalı öğrenme arasında güçlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir.<sup>15</sup> Ryan ve Dziewaltowski tarafından 6. ve 7. sınıf öğrencilerine uygulanan çalışmada farklı tipteki fiziksel aktivitelerin öz-yeterlilik inançlarına olan etkileri incelenmiş ve fiziksel aktivitenin öğrencilerin kendilerine olan güvenini artırdığı, kendilerine çevre edinmede engellerin üstesinden gelebildikleri ve öğrencilerin girişken oldukları belirlenmiştir.<sup>16</sup> Ayrıca, öz-yeterlilik algısı yüksek olan ergenlerin bilgisayara ilişkin etkinliklere katılmada daha istekli oldukları ve bu tür çalışmalardan beklentilerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir.<sup>17</sup>

Bu çalışma, ergenlerin algıladıkları öz-yeterliliği belirlemede yardımcı olacağı düşünülen Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeğinin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliğini saptamak amacıyla planlanmıştır.

## YÖNTEM

### Katılımcılar

Araştırma Ankara ili Etimesgut ilçesi Etimesgut İlköğretim Okulu'nda yapılmıştır. Örnekleme 11-14 yaş grubunda olan, herhangi bir kronik hastalığı bulunmayan, araştırmacının amacı açıklandıktan sonra katılmaya gönüllü olan öğrenciler alınmıştır. Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliğini belirlemek amacı ile metodolojik olarak planlanmış bu araştırma 177 öğrenci ile yürütülmüştür.

### İşlem

Ölçeğin araştırmada kullanılabilmesi için, yazarlarından izin alınmıştır. Araştırmaya başlamadan önce Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Etik Kurul, Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara Valiliği, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izinler alınmıştır.

### Gereçler

Araştırmada veri toplama amacı ile 'Öğrencilere Yönelik Bilgi Formu' ve 'Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği' kullanılmıştır.

**Öğrencilere Yönelik Bilgi Formu:** Araştırmacılar tarafından hazırlanan, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini içeren toplam 15 sorudan oluşmuştur.

**Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği (Middle School Self-Efficacy Scale):** Bray ve arkadaşları tarafından 2002 yılında, ortaokul öğrencilerinin fiziksel, duygusal ve akademik başarı davranışları konusundaki öz-yeterlilik algılarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir.<sup>18</sup> Ölçek Likert tipi 37 maddeden oluşmuştur. Her madde için 'Aşağıdaki maddelerin her birini yapmak sizin için gerçekte ne kadar uygun?' sorusuna karşılık 1-5 arasında puan vermeleri istenmektedir. Puanlandırma, 1 (Hiç uygun değil), 3 (Biraz uygun), 5 (Çok uygun) şeklindedir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.73-0.89 arasında bildirilmiştir. Yüksek toplam puan sonuçları yüksek öz-yeterliliği göstermektedir. Ölçek kişilerarası ilişkiler, akademik başarı, koruyucu sağlık, madde bağımlılığı potansiyeli ve olmak üzere dört alt boyuttan oluşmuştur. Kişilerarası ilişkiler faktörü 14, akademik başarı faktörü 11, koruyucu sağlık faktörü 10, madde bağımlılığı potansiyeli faktörü 2 maddeden oluşmuştur. Ölçekten alınan en düşük puan 37, en yüksek puan 185'tir. Ölçekten alınan toplam puan arttıkça öz-yeterlilik düzeyi de artmaktadır.

### İstatistiksel değerlendirme

Verilerin değerlendirilmesi 'SPSS for Windows 11.5' istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. Ölçeğin geçerlilik çalışması için dil geçerliliği, içerik geçerliliği, yapı geçerliliği incelenmiştir.<sup>8,19</sup> Güvenilirlik çalışması için Cronbach alfa katsayısı, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ve yarıya bölme güvenilirlik katsayısı hesaplanarak yapılmıştır. Verilerin istatistiksel anlamlılık durumu  $p < 0.05$  düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında ölçeğin dil geçerliliğine ilişkin çalışmalar yürütülmüştür. Önce araştırmacı tarafından ölçeğin İngilizceden Türkçeye çevirisi yapılmıştır. Daha sonra Türkçe ve İngilizce dillerini iyi bilen, aynı zamanda 6., 7., 8. sınıf öğrencilerini iyi tanıyan, ortaöğretim kurumlarında İngilizce öğretmeni olarak görev yapan üç uzman eğitimci tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Çeviriler sonucunda en uygun ifadeler seçildikten sonra, ölçeklerin yeniden İngilizceye çevirisi iki dili çok iyi kullanabilen, iki toplumda da uzun yıllar yaşamış olan uzman bir eğitimciye yaptırılmıştır. Elde edilen çeviri özgün formla karşılaştırılarak uygun düzeltmeler yapılmıştır.<sup>20-23</sup>

Ölçeğin Türkçe formunun içerik geçerliliği için Ege Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okullarında görevli on öğretmen üyesinin görüşü alınmıştır. Uzmanlardan maddelerin ifade şeklini ve uygunluğunu değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirme için her maddeye 1-10 arasında (1=Hiç uygun değil, 10=Tamamen uygun) bir puan vermeleri istenmiştir. Uzman görüşlerine göre her maddenin kabul edilebilir puan ortalaması '6 ve üzeri' olarak kabul edilmiştir. Uzmanlar tarafından ölçeğin maddelerine en düşük 7, en yüksek 10 puan verilmiştir.

Uzmanların ölçek maddelerine verdikleri puanlar Sınıf İçi Korelasyon tekniği ile değerlendirilmiş, Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği için 0.94 olarak bulunmuştur. Bu sonuç uzmanlar arasında görüş birliği olduğunu göstermektedir.<sup>19</sup> Elde edilen formlar araştırmadan önce maddelerin anlaşılabilirliği açısından on 6., 7., 8. sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Uygulama sırasında öğrenciler bir sorun belirtmemiştir.

Veri toplama araçları araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden öğrencilere sınıfta uygulanmıştır. Gerekli bilgilerin verilmesi ve ölçeğin doldurulması 20-30 dakika sürmüştür. Verilerin analizi Statistical Package for Social Sciences (SPSS) for Windows 11.5 paket programında yapılmıştır.

**Tablo 1.** Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeğinin rotated faktör analizi

| Faktörler (Eigen v.) | Özdeğeri | Açıkladığı varyansın % | Katılan Madde No | Faktör Ağırlığı |
|----------------------|----------|------------------------|------------------|-----------------|
| Faktör 1             | 6.84     | 18.51                  | 12               | 0.38            |
|                      |          |                        | 14               | 0.40            |
|                      |          |                        | 15               | 0.55            |
|                      |          |                        | 16               | 0.59            |
|                      |          |                        | 17               | 0.37            |
|                      |          |                        | 18               | 0.76            |
|                      |          |                        | 19               | 0.77            |
|                      |          |                        | 20               | 0.59            |
|                      |          |                        | 21               | 0.56            |
|                      |          |                        | 22               | 0.36            |
|                      |          |                        | 24               | 0.71            |
|                      |          |                        | 25               | 0.36            |
|                      |          |                        | 26               | 0.42            |
| Faktör 2             | 3.62     | 9.78                   | 27               | 0.82            |
|                      |          |                        | 28               | 0.77            |
|                      |          |                        | 29               | 0.54            |
|                      |          |                        | 30               | 0.52            |
|                      |          |                        | 31               | 0.42            |
|                      |          |                        | 32               | 0.38            |
|                      |          |                        | 33               | 0.49            |
|                      |          |                        | 34               | 0.47            |
|                      |          |                        | 35               | 0.67            |
|                      |          |                        | 36               | 0.55            |
| Faktör 3             | 2.21     | 5.99                   | 1                | 0.48            |
|                      |          |                        | 4                | 0.68            |
|                      |          |                        | 5                | 0.54            |
|                      |          |                        | 6                | 0.38            |
|                      |          |                        | 7                | 0.51            |
|                      |          |                        | 8                | 0.37            |
|                      |          |                        | 9                | 0.49            |
|                      |          |                        | 10               | 0.50            |
|                      |          |                        | 11               | 0.36            |
|                      |          |                        | 13               | 0.45            |
|                      |          |                        | 23               | 0.41            |
|                      |          |                        | 37               | 0.48            |
| Faktör 4             | 1.87     | 5.06                   | 2                | 0.86            |
|                      |          |                        | 3                | 0.88            |

## BULGULAR

Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği'nin yapı geçerliliğini test etmek için literatürde de en sık kullanılan yaklaşımlardan biri olan Temel Bileşenler Analizi yapılmıştır.<sup>9,20-22</sup> Bunun sonucunda orijinal form ile uyumlu dört faktörlü bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Ölçeğin güvenilirlik çalışması amacı ile iç tutarlılık için Cronbach alfa katsayısı, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ve yarıya bölme güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır.<sup>20,21,23-26</sup> Cronbach alfa tekniği, Likert tipi ölçeklerin güvenilirliğinin

**Anatolian Journal of Psychiatry 2010; 11:321-326**

sınanmasında sık kullanılır ve ölçme aracı içinde bulunan maddelerin iç tutarlılığının (homojenliğinin) bir ölçüsüdür.<sup>22</sup> Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.86'dır. Alt boyutların Cronbach alfa katsayısı 0.71-0.94 arasında bulunmuştur (Tablo 2).

Ölçeğin zamana göre değişmezliğini belirlemek için iki görüşme sonucunda elde edilen veriler arasında Pearson Momentler Çarpımı kullanılarak aralarındaki korelasyon incelenmiştir. Test-tekrar test korelasyon katsayısı 0.66 olarak bulunmuştur.

Araştırmada kullanılan ölçeğin yarıya bölme güvenilirlik katsayısı 0.81, faktörler için 0.61-0.94 arasında bulunmuştur.

'Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği'nin alt gruplarının toplam puan korelasyonları Tablo 3'te verilmiştir. Ölçek alt gruplarının toplam puan korelasyonları 0.25-0.84 arasında bulunmuştur.

Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği ve alt grupların birinci ve ikinci uygulama puan ortalamaları Tablo 4'te gösterilmiştir. Ölçek ve alt gruplarının iki uygulama değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamıştır ( $p>0.05$ ).

## TARTIŞMA

Bu çalışmada, Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeğinin genel olarak yeterli geçerlilik ve güvenilirliğe sahip olduğu bulunmuştur. Faktör analizi 37 madde üzerinden değerlendirilmiştir. Faktör analizi sonuçlarına göre, ölçeğin dört faktörden oluştuğu gözlenmiştir. Ölçeğin tüm alt boyutları toplam varyansın %39.35'ini açıklamaktadır.

Ölçeğin 'kişilerarası ilişkiler' alt boyutunun tüm maddeleri %18.51'lik varyansla Faktör 1'i oluşturmuştur. 'Akademik başarı' alt boyutunun tüm maddeleri %9.78'lik varyansla Faktör 2'yi oluşturmuştur. Ölçeğin 'koruyucu sağlık' alt boyutunun tüm maddeleri %5.99'luk varyansla Faktör 3'ü oluşturmuştur. 'Madde bağımlılığı potansiyeli' alt boyutunun tüm maddeleri %5.06'lik varyansla Faktör 4'ü oluşturmuştur. Ölçekteki maddelerin faktör yükleri 0.36-0.88 arasında değişmektedir.

Ölçeklerde, açıklanan varyansın tek boyutlu ölçeklerde en az %30, çok boyutlu ölçeklerde ise daha fazla olması gerekmektedir.<sup>27</sup> Açıklanan varyansın yüksek olması, ilgili kavram ya da yapının iyi ölçüldüğünün bir göstergesi olarak yorumlanır. Çok boyutlu olarak değerlendirilen Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği'nin açıkladığı varyansın %30'un üzerinde olması, ergenlerde öz-yeterlilik algısını ölçmede yeterli olduğu biç-

**Tablo 2.** Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği'nin ve alt gruplarının ortalama, standart sapma ve alfa değerleri

| Alt gruplar                              | Madde sayısı | Min. ve max. puanlar | Ort. $\pm$ SS      | Alfa değeri |
|------------------------------------------|--------------|----------------------|--------------------|-------------|
| Faktör 1 - Kişilerarası ilişkiler        | 14           | 14 - 70              | 61.13 $\pm$ 7.61   | 0.81        |
| Faktör 2 - Akademik başarı               | 11           | 11 - 55              | 49.62 $\pm$ 4.93   | 0.76        |
| Faktör 3 - Koruyucu sağlık               | 10           | 10 - 50              | 42.79 $\pm$ 5.22   | 0.71        |
| Faktör 4 - Madde bağımlılığı potansiyeli | 2            | 2 - 10               | 9.25 $\pm$ 2.16    | 0.94        |
| Toplam                                   | 37           | 37 - 185             | 162.81 $\pm$ 14.43 | 0.86        |

**Tablo 3.** Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği ile alt gruplar arasındaki korelasyonlar (s=177)

| Alt gruplar                   | r     |
|-------------------------------|-------|
| Kişilerarası ilişkiler        | 0.84* |
| Akademik başarı               | 0.66* |
| Koruyucu sağlık               | 0.79* |
| Madde bağımlılığı potansiyeli | 0.25* |

\* p&lt;0.01

minde yorumlanabilir.

Özgün ölçekte maddelerin faktör yükleri 0.31-0.91 arasında saptanmıştır.<sup>18</sup> Ölçeğin aslına benzer dört faktör ve birbirine yakın faktör yükü değerlerinin bulunması, bu faktörlerin iç tutarlılık katsayılarının yüksek olması da her alt ölçeği oluşturan maddelerin bir arada bulunmasını destekleyen bir bulgudur.

Test-tekrar test güvenilirliği incelenmiş, örneklemi oluşturan 177 öğrenciyle ile dört hafta

**Tablo 4.** Birinci ve ikinci uygulamada ölçek toplam puanları ve alt grup puanlarının değerlendirilmesi

| Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği | Birinci uygulama Ort. $\pm$ SS | İkinci uygulama Ort. $\pm$ SS | t     | p     |
|-------------------------------|--------------------------------|-------------------------------|-------|-------|
| Kişilerarası ilişkiler        | 61.13 $\pm$ 7.61               | 60.66 $\pm$ 8.04              | 0.87  | 0.384 |
| Akademik başarı               | 49.62 $\pm$ 4.93               | 49.45 $\pm$ 5.76              | 0.56  | 0.575 |
| Koruyucu sağlık               | 42.79 $\pm$ 5.22               | 43.01 $\pm$ 5.60              | -0.62 | 0.533 |
| Madde bağımlılığı potansiyeli | 9.25 $\pm$ 2.16                | 9.33 $\pm$ 1.97               | -0.41 | 0.685 |
| Toplam                        | 162.81 $\pm$ 14.43             | 162.48 $\pm$ 17.54            | 0.33  | 0.741 |

sonra tekrar görüşülmüş ve veriler toplanmıştır. Ölçeğin birinci ve ikinci uygulamasından elde edilen toplam puanlar arasında orta düzeyde korelasyon ( $r=0.66$ ) saptanmıştır ( $p<0.01$ ). Bu çalışmada iki ölçüm arasında bırakılan zamanın uygun olmasına, iki ölçümün yapıldığı koşulların benzer olmasına karşın test-tekrar test güvenilirlik katsayısı yüksek çıkmamıştır. Bu durum tutum, duygudurum ve fiziksel durum gibi özelliklerin iki ölçüm arasındaki sürede herhangi bir nedenle değişebileceğine bağlanmıştır.

Ölçeğin ve alt gruplarının birinci ve ikinci uygulamalarından elde edilen puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmaması, ölçeğin zamana karşı değişmezliğini gösteren bir durum olarak yorumlanmıştır (Tablo 4). Lawrance, 567 ergen öğrencide, sigara içiciliğini tahmin etmeye yönelik öz-yeterlilik ölçeğinin test-tekrar test katsayı-

sını 0.89 olarak bulmuştur.<sup>28</sup>

Araştırmada kullanılan ölçeğin yarıya bölme güvenilirlik katsayısı hesaplanmış, ölçek için 0.81, faktörler için 0.61-0.94 arasında bulunmuştur. Ölçeğin yarıya bölme güvenilirlik katsayısının da yüksek olması ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu desteklemektedir.<sup>22,26,27,29</sup>

Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.86, faktörlerin katsayısı 0.71-0.94 arasında bulunmuştur. Özgün ölçeğin faktörlere göre Cronbach alfa katsayısı 0.73-0.89 arasındadır. Bu sonuçlar, ölçeğin Türkiye'de de aynı amaçla kullanılabileceğini göstermektedir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Sağlıklı ergenlerin fiziksel, duygusal ve akademik başarı davranışları hakkında algıladıkları öz-

yeterliliği ölçen 'Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği'ni Türk öğrencilerine uyarlamak amacıyla planlanan ve uygulanan çalışmada, psikometrik ölçümlerin sonucunda toplam 37 maddeli ve dört alt boyutlu 'Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği', Türkiye'de geçerli ve güvenilir bulunmuştur. Sonuçların genellenebilmesi için farklı örneklem gruplarıyla tekrarlanan çalışmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir.

Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeği, ergen sağlığı ile ilgilenen tüm profesyonellere ergenlerin algıla-

dıkları öz-yeterliliği belirlemede yardımcı olacak bir araçtır. Ölçeğin Türkiye'nin farklı bölgelerinde uygulanması, değiştirilebilir ve etkilenebilir özelliği olan öz-yeterlilik algısının ergenlerde geliştirilmesi yönünde girişimlerde bulunulması konusunda yardımcı olacaktır. Ortaokul Öz-Yeterlilik Ölçeğinin genel veya duruma özel (diyabet yönetimi, egzersize yönelik) ergenlerin öz-yeterlilik algısını değerlendirebilecek yeni ölçme araçlarının geliştirilmesinde rehberlik edebileceği düşünülmektedir.

## KAYNAKLAR

- Geçkil E. Malatya İlindeki Ergenlerin Sağlık Davranışlarının Tanımlanması, Beslenme ve Stresle Baş Etme Eğitiminin Sağlığı Geliştirmeye Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2002.
- Ünalın P, Kaya ÇA, Akgün T, Yıkılkan H, İşgör A. Birinci basamakta ergen sağlığına yaklaşım. Türkiye Klinikleri J Med Sci 2007; 27:567-576.
- Öztürk GD, Bıkmaz FH. İlköğretim programlarında sağlık bilinci. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 2007; 40:215-242.
- Eriş N, Savaşer S. Çocukların sağlıkları ile ilgili kişisel sorumlulukları. 1. Uluslar arası, 8. Ulusal Hemşirelik Kongresi (29 Ekim-02Kasım 2001, Antalya), Kongre Kitabı, 2001, s.252-255, Antalya.
- Kıtayama S. Social Thinking, Social Psychology. Fifth ed., New York, McGraw-Hill, 1996.
- Lane J, Lane A, Kyprianou A. Self-efficacy, self-esteem and their impact on academic performance. Soc Behav Pers 2004; 32(Suppl.3):247-256.
- Öztürk F, Şahin ŞK. Spor yapan ve yapmayan 9-13 yaş grubu bireylerin sosyal yetkinlik beklentisi puanlarının karşılaştırılması (Bursa örneği). İlköğretim Online 2007; 6:469-479.
- Gözüm S, Aksayan S. Öz-etkililik-yeterlilik ölçeğinin Türkçe formunun güvenilirlik ve geçerliliği. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 1999; 2(Suppl.1):21-34.
- Gözüm S. Öz-etkililik-yeterlilik ölçeğinin Türkçe formunun yapı geçerliliği: öz-etkililik-yeterlilik ile stresle başa çıkma algısı arasındaki ilişki. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 1999; 2(Suppl.1):35-43.
- Hevey D, Smith M, McGee HM. Self-efficacy and health behaviour: A review. Irish J Psychol 1998; 19:248-273.
- Johnson CC, Shi R, Farris R, Webber LS, Nicklas TA. Social support and self-efficacy for the consumption of fruit and vegetables by adolescent: "Gimme 5"- a fresh nutrition concept for students. Ecol Food Nutr 2000; 39:357-374.
- Long JD, Stevens KR. Using tecnology to promote self-efficacy for healthy eating in adolescents. J Nurs Scholarsh 2004; 36:134-139.
- Ehrenberg MF, Cox DN, Kopman RF. The relationship between self-efficacy and depression in adolescents. Adolescence 1991; 26:361-374.
- Balkis M, Duru E, Buluş M. Şiddete yönelik tutumların öz-yeterlilik, medya, şiddete yönelik inanç, arkadaş grubu ve okula bağlılık duygusu ile ilişkisi. Ege Eğitim Dergisi 2005; 2:81-97.
- Cerezo N. Problem based learning in the middle school: a research case study of the perceptions of at-risk females. Research in Middle Level Education Online 2004; 27:1.
- Ryan JG, Dwewaltowski D. Comparing the relationships between different types of self- efficacy and phsical activity in youth. Health and Behavior 2002; 29:491.
- Bayırtepe E, Tüzün H. Oyun-tabanlı öğrenme ortamlarının öğrencilen bilgisayar dersindeki başarıları ve öz-yeterlilik algıları üzerine etkileri. H.Ü. Eğitim Dergisi 2007; 33:41-54.
- Bray C, Nash K, Froman RD. Validation of measures of middle schoolers' self-efficacy for physical and emotional health, and academic tasks. Res Nurs Health 2003; 26:376-386.
- Özgüven İE. Psikolojik Testler Kitabı. İkinci baskı, Ankara PD Rem Yayınları, 1998.
- Karataş N. Araştırmada örnekleme. İ Erefe (Ed.), Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemleri, İstanbul, Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Derneği-HEMARGE, Yayın No: 1, Odak Ofset, 2002, s.127-131.
- Erkuş A. Psikometri üzerine yazılar. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2003; 24:34-122.
- Akgül A. Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri. Ankara, Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası, 1997.
- Şahin N. Psikoloji araştırmalarında ölçek kullanımı. Türk Psikoloji Dergisi 1994; 9(Suppl.33):19-26.
- Ünlü EÖ. Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizinin Bursa'da "Ergen ve Çocuklarda Yale-Brown Obsesif Kompulsif Bozukluk Skalası" Üzerine Uygulanması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2002.
- Bekiroğlu N. Açıklamalı Biyoistatistik Terimleri Sözlüğü. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 1998.
- Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Dokuzuncu baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999.
- Tezbaşaran AA. Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu. Ankara, Türk Psikologlar Derneği Yayını, 1996.
- Lawrence L. Validation of self efficacy scale to predict adolescent smoking. Health Educ Res 1989; 4(Suppl.3):351-360.
- Özdamar K. Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi. Dördüncü baskı, 1. Cilt, Eskişehir, Kaan Kitabevi, 2002.